

INGLIZ ADABIYOTIDA BADIIY OBRAZ YARATISHNING POETIK XUSUSIYATLARI

Mo‘minova Durdona

Annotatsiya

Ushbu tezisda ingliz adabiyotida badiiy obraz yaratishning poetik xususiyatlari, obrazning badiiy matn tarkibidagi o‘rni hamda uning shakllanishida til vositalarining ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, badiiy obrazning xarakter, muallif pozitsiyasi va asarning g‘oyaviy mazmuni bilan aloqasi tahlil qilinadi. Ingliz adabiyotining ayrim namunalari asosida obraz yaratishda portret, dialog, ichki monolog, metafora va ramz kabi vositalarning badiiy-estetik imkoniyatlari ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: ingliz adabiyoti, badiiy obraz, poetika, obraz yaratish, badiiy matn, metafora, ramz, xarakter, muallif uslubi.

Kirish

Adabiyot nazariyasida badiiy obraz tushunchasi badiiy asarning mazmuni va shaklini birlashtiruvchi muhim kategoriyalardan biri hisoblanadi. Badiiy obraz orqali yozuvchi inson xarakteri, ijtimoiy munosabatlar, ruhiy kechinmalar va muayyan davrga xos xususiyatlarni estetik jihatdan ifodalaydi. Badiiy obraz oddiy tasvirdan farqli ravishda, hayotiy voqelikni ijodiy qayta ishlash va umumlashtirish natijasida yuzaga keladi.

Ingliz adabiyoti tarixida badiiy obraz yaratish usullari turli davrlarda o‘ziga xos rivojlanish bosqichlarini bosib o‘tgan. Uilyam Shekspir dramaturgiyasida inson ruhiyatining murakkabligi va ichki ziddiyatlari muhim o‘rin egallasa, Jeyn Ostin romanlarida qahramonlarning xarakteri, ijtimoiy munosabatlari va individual xususiyatlari nozik psixologik kuzatishlar orqali ochib beriladi. Charlz Dikkens ijodida esa qahramonlar xarakteri ko‘pincha ijtimoiy muhit, tashqi xususiyatlar va muallifning tasviriy uslubi bilan chambarchas bog‘liq holda namoyon bo‘ladi.

Shu jihatdan ingliz adabiyotida badiiy obraz yaratishning poetik xususiyatlarini o‘rganish adabiy asarning estetik tabiatini, muallif mahoratini va obrazning badiiy matndagi funksiyasini chuqurroq

anglash imkonini beradi.

Asosiy qism

Badiiy obraz yaratish jarayoni bir qancha poetik vositalarning o‘zaro uyg‘unligiga asoslanadi. Jumladan, portret tasviri, nutq xarakteristikasi, dialog, ichki monolog, psixologik tasvir, metafora va ramz qahramonning individual xususiyatlarini ochib berishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu vositalarning tanlanishi va qo‘llanish usuli yozuvchining ijodiy uslubi hamda asarning janriy xususiyatlariga bog‘liq.

Birinchidan, **badiiy obraz yaratishda psixologik tasvirning o‘rni** alohida ahamiyatga ega. Qahramonning ichki kechinmalari, qarama-qarshi istaklari va ruhiy o‘zgarishlari uning xarakterini chuqurroq anglashga yordam beradi. Masalan, Uilyam Shekspirning *Hamlet* tragediyasida bosh qahramonning ichki ziddiyatlari, qaror qabul qilishdagi ikkilanishlari va voqelikka munosabati uning murakkab xarakterini ochib beruvchi muhim omillardir. Qahramonning nutqi va monologlari orqali uning ruhiy holati, dunyoqarashi hamda axloqiy qarashlari namoyon bo‘ladi.

Ikkinchidan, **dialog va nutq xarakteristikasi** obrazning individual xususiyatlarini belgilashda muhim poetik vosita hisoblanadi. Qahramonning so‘z tanlashi, fikr bildirish usuli, suhbatdoshlariga munosabati va nutqidagi o‘ziga xosliklar uning ijtimoiy mavqei hamda xarakteri haqida tasavvur hosil qiladi. Jeyn Ostinning romanlarida dialoglar nafaqat voqealar rivojini ta’minlaydi, balki qahramonlarning o‘zaro munosabatlari, axloqiy qarashlari va jamiyatdagi o‘rnini ham ochib beradi. Shu sababli dialogni faqat axborot almashish vositasi sifatida emas, balki obraz yaratishning muhim poetik mexanizmi sifatida baholash mumkin.

Uchinchidan, **metafora, ramz va boshqa badiiy tasvir vositalari** obrazning mazmuniy qatlamlarini boyitadi. Metafora voqelikni ko‘chma ma’no orqali ifodalashga xizmat qilsa, ramz muayyan predmet, hodisa yoki obraz orqali kengroq g‘oyaviy mazmunni anglatishi mumkin. Bunday vositalar badiiy matnning estetik ta’sirchanligini oshiradi va asarning mazmunini bir nechta talqin darajasida anglash imkonini yaratadi. Biroq ularning vazifasi har bir asarning konteksti, janri va muallifning ijodiy maqsadiga qarab belgilanadi.

To‘rtinchidan, **muallif pozitsiyasi va badiiy obraz o‘rtasidagi munosabat** ham poetik tahlilning muhim jihatlaridan biridir. Muallif qahramonga bevosita tavsif berishi, uning xatti-harakatlarini tasvirlashi yoki boshqa personajlarning munosabati orqali xarakterini ochishi mumkin. Ayrim hollarda esa qahramonning haqiqiy tabiati uning so‘zlari bilan xatti-harakatlari o‘rtasidagi tafovut orqali namoyon bo‘ladi. Bunday usullar o‘quvchini voqealarni mustaqil baholashga undaydi va badiiy obrazning ko‘p qirrali xususiyatlarini ochib beradi.

Charlz Dikkens romanlarida qahramonlarni tavsiflashda tashqi portret, nutq xususiyatlari, xatti-harakatlar va ijtimoiy muhit o‘zaro bog‘liq holda namoyon bo‘ladi. Bu jihat obrazning faqat individual xarakter sifatida emas, balki muayyan tarixiy va ijtimoiy sharoit bilan aloqador badiiy hodisa sifatida ham shakllanishini ko‘rsatadi.

Yuqoridagi kuzatishlar shuni ko‘rsatadiki, ingliz adabiyotida badiiy obraz yaratish yagona usul bilan cheklanmaydi. Psixologik tasvir, dialog, portret, metafora va ramz kabi vositalar o‘zaro uyg‘unlashib, qahramonning individual xususiyatlari hamda asarning g‘oyaviy-estetik mazmunini shakllantiradi.

Xulosa

Ingliz adabiyotida badiiy obraz yaratishning poetik xususiyatlari adabiy asarning badiiy tabiatini belgilovchi muhim omillardan biridir. Badiiy obrazning shakllanishida psixologik tasvir, dialog, nutq xarakteristikasi, portret va turli badiiy tasvir vositalari muhim vazifani bajaradi.

Shekspir, Ostin va Dikkens ijodi misolida obraz yaratish usullarining o‘ziga xosligini kuzatish mumkin. Shekspirda qahramonning ichki ziddiyatlari va ruhiy kechinmalari, Ostinda dialog hamda ijtimoiy munosabatlar, Dikkensda esa xarakter, muhit va tasviriy vositalar o‘rtasidagi aloqa alohida ahamiyat kasb etadi.

Demak, badiiy obrazni poetik jihatdan tahlil qilish adabiy asarning shakliy xususiyatlarini o‘rganish bilan cheklanmaydi. U obrazning mazmuni, muallif uslubi va asarning g‘oyaviy-estetik yo‘nalishi o‘rtasidagi munosabatlarni aniqlashga ham xizmat qiladi.

Adabiyotlar

Abrams, M. H., Harpham, G. G. *A Glossary of Literary Terms*. 10th ed. Wadsworth Cengage

Learning, 2012.

Forster, E. M. *Aspects of the Novel*. Edward Arnold, 1927.

Leech, G. N., Short, M. H. *Style in Fiction: A Linguistic Introduction to English Fictional Prose*.

2nd ed. Pearson Longman, 2007.

Shakespeare, W. *Hamlet*. Asarning foydalanilgan nashri ko‘rsatilishi lozim.

Austen, J. *Pride and Prejudice*. Asarning foydalanilgan nashri ko‘rsatilishi lozim.

Dickens, C. *Oliver Twist*. Asarning foydalanilgan nashri ko‘rsatilishi lozim.